

Правова охорона та захист прав на об'єкти інтелектуальної власності в агропромисловій сфері

Наталія Кісіль, заступник директора, канд. с.-г. наук, с.н.с. Науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності

У сучасних умовах суттєвим елементом економічного зростання будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності юридичних осіб чи громадян, які здійснюють самостійну підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, є інвестування в інтелектуальну власність. При цьому інтелектуальна власність, яка є нематеріальним активом, для розкриття його повного потенціалу потребує як ефективного захисту та охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності, так і правильного управління.

При веденні агробізнесу підприємці постійно стикаються практично з усіма об'єктами права інтелектуальної власності, переважна більшість з яких належить до об'єктів промислової власності, зокрема об'єктів патентного права: винаходів та корисних моделей, промислових зразків, сортів рослин та порід тварин, а також засобів індивідуалізації товарів: торгових марок, комерційних (фірмових) найменувань, географічних зазначень. Також у процесі діяльності суб'єктів господарювання, безумовно, можуть бути створені об'єкти авторського права, а саме: літературні твори, до яких, наприклад, можна віднести різноманітні публікації, технічні умови; комп'ютерні програми; бази даних тощо, а також виникати права на комерційну таємницю, ноу-хау тощо.

Захист прав інтелектуальної власності -- відповідальний етап в управлінні нею. Без наявності ефективної системи захисту всі результати попередніх дій, пов'язані з її створенням, правовою охороною і використанням, можуть бути зведені нанівець. Наразі у зв'язку із швидким розвитком технологій виникла можливість порушення прав у таких обсягах, які були неможливими кілька десятиліть. Тому фактор захисту прав набуває все більшого значення.

У процесі ведення бізнесу в аграрному секторі нерідко зустрічаються випадки порушення прав та законних інтересів осіб, яким належать права на об'єкти права інтелектуальної власності, зокрема, на ринку засобів захисту рослин та сортів рослин.

Як відомо, нині на ринку засобів захисту рослин України присутні як великі світові компанії-оригінатори, так і виробники генеричних препаратів.

Велика кількість зареєстрованих пестицидів і агрохімікатів на ринку дає змогу максимально зберегти урожай сільськогосподарських культур від втрат,

спричинених шкідливими організмами. Однак чимало торговельних назв препаратів виникло саме за рахунок присутності на ринку генериків. Здебільшого генеричні пестициди виготовлені на основі діючих речовин, на які закінчився термін захисту патенту. Поява на ринку таких препаратів забезпечує позитивний вплив на розвиток економіки, оскільки дає можливість підвищити рентабельність господарств, що виробляють сільськогосподарську продукцію за рахунок зниження цін на пестициди.

Між тим, як показує практика, останнім часом простежується тенденція до збільшення кількості позовів, у яких власники патентів на оригінальні засоби захисту рослин вимагають припинення порушення прав інтелектуальної власності у зв'язку з використанням їх власного винаходу. Колізія виникає, коли в процесі виготовлення генериків використовують діючі речовини, які захищені патентами України. Так, відповідно до п. 2 ст. 28 Закону України «Про винаходи та корисні моделі» використанням винаходу визнається виготовлення, пропонування для продажу, застосування або ввезення, зберігання, інше введення в господарський обіг у зазначених цілях продукту, виготовленого із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), а також застосування способу, що охороняється патентом, або пропонування його для використання в Україні, якщо особа, яка пропонує цей спосіб, знає про те, що його застосування забороняється без згоди власника патенту, або, виходячи з обставин, це і так є очевидним. З іншого боку, відповідно до експертної практики можемо зазначити, що можливі також ситуації, коли у зв'язку з тим, що відомості про певний винахід стали загальнодоступними у світі до дати подання заявки, новизна винаходу може бути оскаржена.

Вирішення спорів, що виникають у цій сфері, вирішуються судом у встановленому законодавством порядку. З метою з'ясування обставин, що мають значення для справи і потребують спеціальних знань, суд призначає експертизу за заявою осіб, які беруть участь у справі. Головною особливістю судової експертизи є те, що вона є найважливішою процесуальною формою застосування спеціальних знань у судочинстві, в результаті чого в розпорядженні слідства та суду з'являється нова інформація, що має доказове значення та не може бути отримана іншими процесуальними засобами.

Судовим експертом у межах своєї компетенції, зокрема, може бути досліджено наступні питання:

- Чи відповідає винахід (корисна модель) за патентом №000 умові патентоздатності «новизна» відповідно до матеріалів справи?
- Чи відображена речовина «ААА», спосіб отримання хімічної речовини «ВВВ», зазначеної у формулі винаходу (корисної моделі), в описі до патенту України №000?

- Чи використовується у хімічній речовині «ААА» кожна ознака винаходу (корисної моделі), що включена до незалежного пункту формули за патентом №000, або ознака еквівалентна їй?

Сучасне сільськогосподарське виробництво стає неможливим без розвитку селекційної науки, яка, безумовно, потребує підвищення зацікавленості селекціонерів у результатах своєї праці. Одним із шляхів захисту їх інтересів є надання їм прав на володіння, користування та розпоряджання результатами своєї інтелектуальної праці, отримання винагороди за використання своїх сортів, а в подальшому в ефективному захисті цих прав.

В Україні захист прав інтелектуальної власності передусім здійснюється у судовому порядку. Для цього автор або власник сорту повинен звернутися із заявою до відповідних компетентних органів про вчинення неправомірних дій щодо його сорту суб'єктами господарювання або іншими особами, що призвело до порушення прав та законних інтересів автора і власника сорту.

Вирішення таких спорів потребує спеціальних знань, зокрема в сфері біології, селекції та генетики, тому вони не можуть вирішуватися без залучення фахівців-експертів, які мають відповідні знання та здатні дослідити у повному обсязі предмет спору. При цьому спеціальні знання повинні застосовуватись у формах, чітко визначених законом і підзаконними актами.

Судово-експертну діяльність, пов'язану з сортами рослин, в Україні можуть здійснювати науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції за умови наявності атестованих судових експертів за спеціальністю 13.5.1 «Дослідження, пов'язані з сортами рослин», а також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, за умови, що вони мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України, атестовані та отримали кваліфікацію судового експерта за спеціальністю 13.5.1 та внесені до Державного реєстру атестованих судових експертів.

Отже, ефективна правова охорона та захист прав на об'єкти інтелектуальної власності є запорукою успішності ведення підприємницької діяльності в агропромисловій сфері. Вирішення спорів, що виникають у цій сфері, вирішуються судом у встановленому законодавством порядку із залученням судових експертів, які мають відповідні знання та здатні дослідити у повному обсязі предмет спору.